Sett fra øst. Digitalmuseum.no: © Teigens Fotoatelier/DEXTRA Photo

byggekunst:

ELLEVE SAMTALER MED Y-BLOKKA

Av Espen Surnevik

Espen Surnevik driver arkitektpraksis i Oslo og har en professorstilling ved Institutt for Arkitektur ved AHO. Han arbeider med ulike byggeprosjekter i Norge og søker å benytte fenomenologisk- og historisk kontekst som kilde i sine prosjekter. PAN-tretopphyttene i Åsnes er eksempler på dette. Kirkene i Våler og Porsgrunn utgjør de mest omfattende prosjektene, og disse er utviklet over flere år. Surnevik har mottatt flere priser for sine prosjekter, blant annet Statens Byggeskikkpris.

To skribenter alternerer i byggekunstspalten – begge arkitekter, begge ansatt ved AHO: Espen Surnevik og Jørgen Tandberg.

Gjennom tjuefem år som utvandret vestlending har jeg med jevne mellomrom passert regjeringskvartalet på min vei gjennom byen. Enten det var på bytur med ungene mine, på vei til et møte, eller kryssende over St. Hanshaugens siste nes mot sentrum på vei fra øst til vest kveldstid. I alle mine år har Y-blokka stått der med sin egen tause fortelling og sterke nærvær til Oslos dagligliv.

I en periode som peker mot endetiden for Y-blokkas æra har jeg tilbrakt de tre siste månedene med den høyst spesielle bygningen og fått føre elleve samtaler med den. I disse samtalene har jeg fått anledning til å drøfte flere spørsmål og danne meg et bedre bilde av hvem Y-blokka er.

Mine samtaler har jeg tilrettelagt for oss alle i denne artikkelen.

Sett fra Hammersborgtunnelen. Digitalmuseum.no: © Teigens Fotoatelier/DEXTRA Photo

1 Du ble til i en spesiell tid. Hvilke tanker har du om historien din?

Min historie er en veldig lang og dramatisk fortelling hvor man må legge til grunn at Norge er en gammel, men samtidig også en ung nasjon. På mange måter kan man si at fortellingen starter allerede i 1066, og at Norge fikk en annen bane og uselvstendig utvikling sammenlignet med mange andre europeiske land gjennom deler av middelalderen og renessansen.

For den bortkomne nasjonen ble 1814 et selvfølgelig vendepunkt, og senere en forutsetning for meg. Stortingsbygningen ble reist i 1860-årene, og ble et oppsiktsvekkende bygg det virkelig ikke finnes maken til. Hver dag formidler den i stillhet sin sårbare historie om Norges vei til ny selvstendighet. Bemerkelsesverdig nok skulle en svensk arkitekt, Emil Victor Langlet, benytte seg av nærmest hele registeret i den europeiske arkitekturhistorien i forening med ansette nasjonale virkemidler, i et forsøk på å hente tilbake en historie hvis utvikling Norge selv på mange måter hadde gått glipp av. Med begrenset politisk mandat, uten egen konge og selvstendig utenrikspolitikk, og tegnet med svensk penn, skulle det nye Stortingsbygget representere hundreår uten en egendefinert delaktighet i utvikling av Europas monumentale arkitekturhistorie, og samtidig forsiktig uttrykke Norges selvstendige egenart fremført gjennom elementer fra norsk treskjæringstradisjon og røtter i rosemaling.

For Norges del kunne Europas Fin de siècle nærmest betegnes som et Fin de millénaire. Med kraft våknet igjen et helt selvstendig Norge og reiste seg til utsikt mot en gryende moderne verden i tiden rundt 1905. Trass i sine liggesår og manglende erfaringer, men trygg på sitt historiske opphav, gjøv nasjonen løs på et oppsiktsvekkende og vitalt prosjekt full av selvtillit. Kanskje var det de lange mørke drømmene om en bedre og fri fremtid som allikevel hadde blitt nasjonens skjebne og avgjørende øyeblikk.

Med forbausende selvsikkerhet nedtonet den selvstendige nasjonen sine arkitektoniske røtter i de byggverk som skulle manifestere Norge, nå med både konge og utadvendt selvbilde. Bare tiår før hadde 1800-tallets dragestil vært samtidens intense og insisterende arkitektoniske utrykk til verden om landets suverene opphav og kultur. Med trygghet på sin historie, og til rungende utrop av: «Alt for Norge» skulle landet formes som del av det moderne Europa. Med den beste klassiske skolering i Berlin fikk den norske arkitekten Henrik Bull oppgaven med å utforme Norges nye regjeringskvartal. Med eminent og sikker hånd utformet Bull et storslagent H-formet regjeringskvartal, som hverken i stil eller kvalitet vek tilbake for hovedsteder som Stockholm eller København.

Y-blokka sett fra øst, fra hovedbrannstasjonen. Digitalmuseum.no: © Teigens Fotoatelier/DEXTRA Photo

Diskré og eventyrlig velforstått førte Bull norrøne ornamenter smygende inn som en naturlig del av Europas helt nye organiske jugendarkitektur, og ga dermed bidrag til en selvstendig moderne norsk arkitektur, ført som del i en europeisk diskusjon. Av Bulls totale plan for regjeringskvartalet ble kun dagens Finansdepartement fullført, og forteller oss i dag den fremste arkitektoniske historien om hvordan nasjonen ble manifestert, usentimentalt og fremadskuende, i perioden rundt 1905.

Byggingen av den nye nasjonen gikk hånd i hånd med datidens høyteknologiske industrialisering og tilhørende arbeiderkamp. Med fossekraft og tuftet på fremragende norsk vitenskapelig forskning, grunnla Sam Eyde Norsk Hydro som et flaggskip for vekst i det nye Norge. Eyde ble et symbol på tidsånden, og med sin studiebakgrunn i Tyskland brakte han med seg de aller nyeste tankene om industrialisering til Norge. Dette også vel vitende om nye sosiale ideer og radikale strømninger i det tyske samfunnet. Samtidig var Eyde i posisjon til å traktere europeiske investorer og kapitalsterke franske banker.

Hydro anla industristedet Rjukan som en mønsterby for den nye tid. Nærmest som en miniatyr-metropol, med handelsbånd til hele verden, lyste den elektrifiserte lille byen opp blant Norges ville daler. Byen ble anlagt med kultiverte parker, planlagte plasser, gater, skoler, samfunnshus og brannhydranter. En fremsynt Hydro-ledelse pekte blant andre på arkitekten Magnus Poulsson, for med sosial bevissthet å bygge kvalitetsmessige arbeiderboliger og offentlige anlegg i den nye industribyen. Målet var å realisere nye ideer om anstendighet for alle, enten man sto øverst eller nederst på Hydros lønningslister. Velorientert om internasjonale tanker, og med følelse for norsk byggeskikk, skulle Poulsson etter hvert bli en av de ubestridte kjempene i utformingen av det nye Norges egenartede moderne arkitektur, noe som kanskje best oppsummeres i hans bortgjemte mesterverk: Gravberget kirke 1955 (se side 71).

Som del av Poulssons stab, og påvirket av hans tanker, satt en yngre assistent, Ove Bang, som selv var fra Rjukan. Den unge arkitekten skulle noen år senere bygge opp sin egen banebrytende arkitektpraksis i Oslo. Sterkt influert av den nye europeiske modernismebevegelsen, og dens nyskapende sosiale program for en ny verden, ble Bang en av landets aller mest innflytelsesrike funksjonalister på 30-tallet. Flere av hans verk, som Sentrum scene i Oslo, snakker fortsatt til oss, og formidler viktige setninger i det grunnleggende kapittelet om tilblivelsen av vår egen postmoderne samtid.

Sett fra Hammersborgtunnelen. Digitalmuseum.no: © Teigens Fotoatelier/DEXTRA Photo

Som den tredje personen i denne spesielle linjen av norske arkitekter, trådte Erling (Viksjø), ung og nyutdannet, inn som del av staben til Ove Bang i 1935. De to arkitektene var kanskje som hund og katt, men forent i saken, i sin kunnskap om arkitektur og i sin felles tro på modernismens mulighet til å forme en ny og bedre verden utenfor skyggene første verdenskrig hadde kastet over Europa. Om det var hemmelig vet jeg ikke, men så ambisiøse var i alle fall de to arkitektene at de levere hvert sitt utkast til arkitektkonkurransen om nytt regjeringskvartal i 1939. Med et ustabilt Europa som bakteppe ble ingen vinner kåret, men både Bang og Viksjøs konkurranseutkast ble valgt ut, som to av fire høyaktuelle bidrag, moderne i tilnærmingen og basert på fremadskuende ideer.

Den 9. april 1940 ble det satt en absolutt stopper for videreutvikling av regjeringskvartalet, og i 1942 døde Ove Bang brått kun førtisyv år gammel. Erling ble en av dem som fikk oppdraget med å videreføre Bangs arkitektpraksis gjennom vanskelige krigsår, før han i 1944 måtte tilbringe siste del av krigen i fangeleiren Grini utenfor Oslo. Dette sammenfalt med det faktum at Einar (Gerhardsen), og flere andre sentrale deler av den norske arbeiderbevegelsen også satt i fangenskap på Grini. Rykter fra østfronten nådde fangene og signaliserte at vinden var i ferd med å snu for det okkuperte Europa. Nok en ny dag var i emning og brakte krefter til å trekke frem de visjoner flere hadde drømt om for et atter fritt og nytt Norge. Man ventet ikke med å gripe anledningen, men skred til verket. Allerede i 1946 ble Erlings planer for det nye regjeringskvartalet hentet frem fra arkivet for igangsetting. Norge skulle gjenreises, og med nye progressive sosiale ideer som hovedinnhold. Som ledd i en bred formidling av nye politiske verdier skulle også arkitektur være en manifesterende komponent og et viktig utrykk for det moderne Norge.

Årene 1814, 1905 og 1945 er alle blant Norges definitive skjebneår og avgjørende i vår historie. Stortingsbygget, Finansdepartementet, jeg og min storebror (Y-blokka og Høyblokka), er hver og en av oss de bygde bildene på disse jubelårene. Vi ligger på rekke og rad, i en sammenheng, med nesten like mange meters avstand som årstallene som skiller oss, plassert i Norges politiske sentrum. Vår oppgave er å fortelle hver vår del av en samlet historie om hvordan landet vårt ble formet til det Norge vi kjenner i dag. Vi er alle bygde utrykk for viljen i de ulike periodene vi ble skapt. Samtidig også de fremste, ypperste og mest påkostede bygningene Norge kunne ta seg råd til i disse epokene.

Sett fra nordvest, fra Trefoldighetskirken. Digitalmuseum.no: © Teigens Fotoatelier/DEXTRA Photo

2 Kan du si litt om helheten i regjeringskvartalet, og hvordan du føler tilhørighet der?

Ja, det er også et kapittel for seg. Jeg var ikke påtenkt i Erlings aller første planer for regjeringskvartalet. Det var min storebror (Høyblokka) som var Erlings førstefødte, og som fikk all oppmerksomheten i starten. Det var egentlig ikke så rart, husk at blokk-lamellen var en helt ny oppfinnelse på 30-tallet og selve symbolet på nyvinninger i den moderne arkitekturen i Europa. Erling ga min bror en rank og sterk holdning, høyt skulle han rage, synlig over hele byen og helst også utover landet.

Mange vil ha det til at jeg ikke var et kjærlighetsbarn, men slik har jeg aldri opplevd det. Etter at Erling gjenopptok arbeidene i 1946 hadde regjeringen snart behov for større plass til å huse nye byråkrater som skulle produsere fremskrittene i den moderne velferdsstaten. Samtidig hadde Erling tenkt, han hadde langsomt modnet ideene om hva prosjektet handlet om. Det var ikke bare jeg, men mange som ble født på denne måten den gang...

Min hemmelighet er at jeg ble til i en vakker park, fylt av forelskede unge mennesker, litt øst i Paris. I denne parken står min mor: et sveitsisk studenthus (Pavillon Suisse, Le Corbusier, 1931 (se side 70) som skulle vise seg å bli opphavet til en hel rekke viktige prosjekter etter krigen. Studenthuset definerte en helt ny arkitektonisk komposisjon som skulle gi grunnlag for organisering av store monumentale moderne bygningsanlegg i flere tiår. Studenthuset hadde en kraftfull sammenstilling av en kubisk rettvinklet blokk, stående fritt på søyler over bakken, og en sidestilt, fri, organisk, lav bygning tilhørende parken rundt anlegget. Uadskillelige representerte de en svært virkningsfull komposisjon gjennom det vertikale, strebende rasjonelt mot himmelen, og det horisontale, formet fritt og lekent i parklandskapet. Denne komposisjonen skulle nærmest bli et modernistisk mantra i tiårene som fulgte.

Samtidig planla den brasilianske arkitekten Oscar Niemeyer det progressive nye nasjonale kongressbygget for demokratisk politisk styring av Brasil, i den nyanlagte hovedstaden Brasilia (se side 71). I prosjektet, som har blitt et

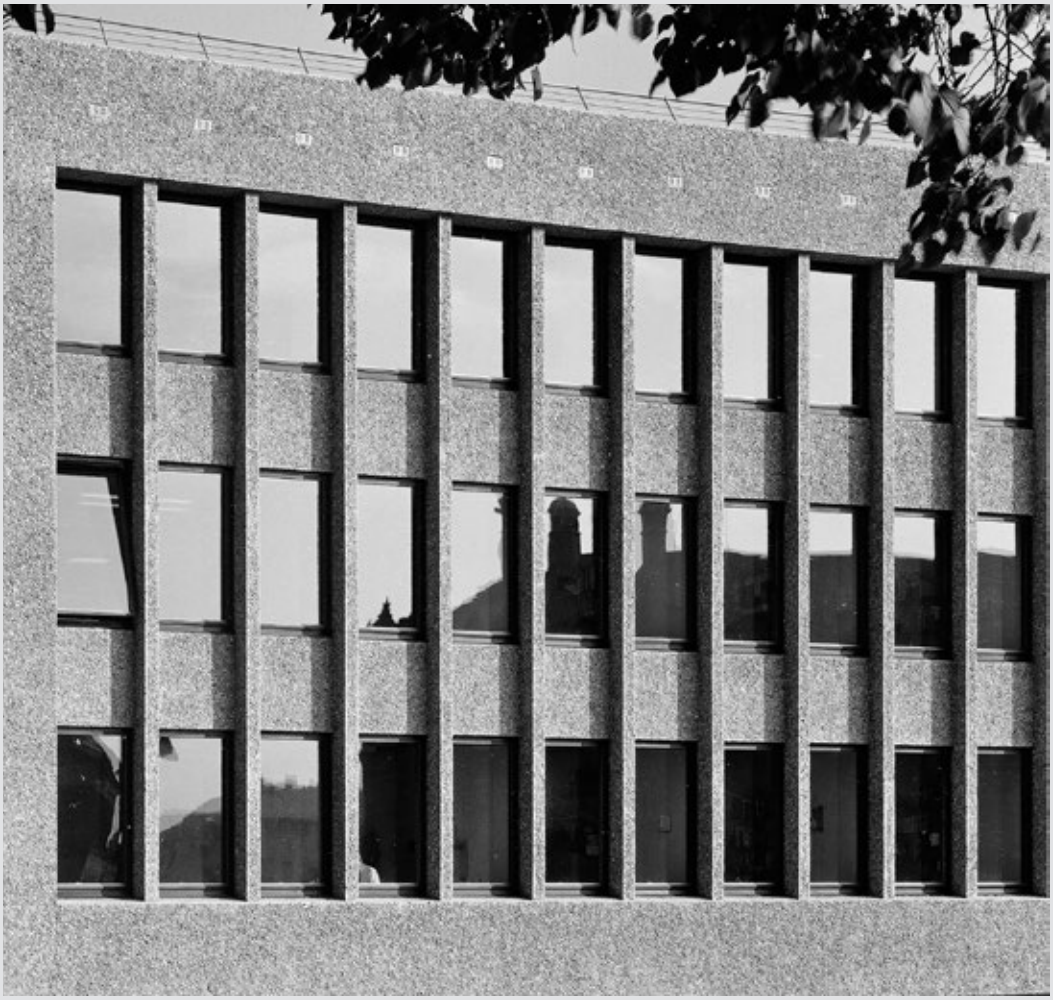

Digitalmuseum.no: © Teigens Fotoatelier/DEXTRA Photo

av modernismens aller største ikoner, anvendte Niemeyer det samme grepet som Erling hadde lagt merke til: en rasjonell høyblokk med en tilhørende organisk horisontal appendiks. Det samme finner man også i FN-bygget i NewYork fra samme epoke, samt en rekke andre betydningsfulle eksempler. Felles for dem var troen på at demokratiske institusjoner var redskapet som skulle skape en lys fremtid, og felles verdensorden, etter andre verdenskrig.

Så til de som har vektlagt at jeg ikke opprinnelig var påtenkt, eller ansett som viktig for Erling, så er det nok ikke slik. Vel og merke ble jeg en lillesøster, men jeg ble en leken lillesøster, og jeg fikk like mye omtanke som min storebror, der vi begge inngikk i en samlet helhet. Jeg vet at Erling la absolutt alle krefter og all sin energi i å lage meg, og det er ikke vanskelig å se at det var en anstrengelse. Han fortalte meg at jeg var et verk, lyttet til meg om og om igjen mens han finstuderte meg som en symfoni i alle sine satser. Jeg skulle bli noe av betydning. Det har jeg tatt med meg, og det vil jeg uttrykke så lenge jeg står her.

3 Hvordan ser du på Høyblokka?

Jeg ser bokstavelig talt opp til min storebror. Samtidig har jeg, og kontoristene jeg huset, gleden av å være nede blant folket, trafikken og livet i den fine parken rundt meg. Han er hevet høyt, tiltenkt å huse statsministeren, og nærmest som et fyrtårn uttrykker han at landet ledes gjennom storm og uvær. Jeg er stolt av ham, det er jeg, allikevel har jeg hatt mye moro ved å erte ham for den fjonge hatten han fikk i kjølvannet av 80-tallet. Brått skulle alle rundt oss ha skulderputer og drikke champagne, og han ble også lokket med på den festen. Med to nye toppetasjer, panoramaglass, polerte tynne steinfliser og designinteriører i bjørk fikk han nærmest en flott 'skybar' på toppen. Etter hvert har han vel også selv tenkt at han kanskje kunne vært den hatten foruten og heller stå selvsikker med den likeverdige inndelingen og holdningen han ble født med.

Digitalmuseum.no: © Teigens Fotoatelier

4 Det er ikke så enkelt å snakke med deg om de sorte skyene som trakk inn over Norge sommerdagen i 2011. Allikevel er det kanskje siste gang jeg kan høre hva du tenker om det som skjedde. Vil du si noe?

Det er vanskelig...
Vi prøvde... min bror og jeg. Vi prøvde ALT vi kunne...men det var bare ikke nok...

5 Jeg forstår.
Men kanskje du kan fortelle litt om det som skjedde med deg og Høyblokka?

Ja, jeg vil gjerne si litt om min bror.
Det var en fredfull sommerdag.
Bladene på tærne speilet seg fredelig i de fine bassengene på plassen foran meg.
han sto foran meg...
han sto foran lillesøsteren sin...
Han tok nesten hele støyten for meg.
Og han ble stående..!
Tenk hva som kunne skjedd!

Men han ble helt taus etterpå. Jeg prøver å snakke til ham, og jeg vet at han er der, men det kommer ikke noe svar. Snarere enn å snakke om det som skjedde, har han hyllet seg inn, og prøver å holde fasaden, men det er ikke hans fasade, det er ikke slik han er. Om han trengte litt tid for seg selv, tror jeg heller han selv ville skjermet seg bak en blendende hvit duk med sort tydelig påskrift som brakte håp og ettertanke til både øst og vest i byen. Det var slik vi ble oppdratt, og om han var i stand til det, tror jeg han ville latt det stå til han var klar. Til vi var klare for å etter hvert å gå videre, vise at vi i felleskap kan komme oss gjennom det og gjenreise oss, ikke vike.

Digitalmuseum.no: © Teigens Fotoatelier/DEXTRA Photo

Kringsatt av fiender, gå
Inn i din tid!
Under en blodig storm –
Vi dig til strid!
Kanskje du spør i angst,
Udekket, åpen:
Hvad skal jeg kjempe med,
Hvad er mitt våpen?

fra Nordahl Griegs
Til ungdommen, 1936

Jeg savner ham, og han skal så visst få tid, men jeg håper han skal bli seg selv igjen, forstås som han var, med den unike fortellingen han representerer intakt, uten en gøyal, orange kaffe-øy. Nye bygninger i et nytt regjeringskvartal har potensial til å ivareta alle andre interesser man måtte anse som avgjørende i vår tid.

6 Hva tenker du om planene om å ta vare på Picasso-veggene?

Hør, det kan man selvsagt sikkert teknisk gjennomføre, men det er en pussig ting synes jeg. Det er ellers viktig å få frem at dette også handler om norske kunstnere, Carl (Nesjar) og om Erling, like mye som om Picasso.

Utad vektlegges det at det er svært krevende, kostbart og ansvarlig å skjære ut og bevare de aktuelle bygningsdelene med tegningene på. Men jeg tenker vel at det som egentlig er krevende her, er å diskutere hva det vil si å ta bygningsdelene ut av sin sammenheng. Jeg får fort følelsen av at den drivende kraften er at det jo tross alt er Picasso, og at det vel da er svært verdifullt.

Jeg synes det kan sammenlignes med å fjerne Urnesportalene fra Urnes stavkirke, rive middelalderkirken, for så å bygge en ny hvor man innplasserer dem igjen. Ut av sin sammenheng, og uten potensial til å fortelle en langt mer verdifull autentisk fortelling om middelalderen. Et imperialistisk Storbritannia tok like greit med seg hele tempelgavlen fra Partenon i Aten, hjem til London. Det har i seg selv blitt en viktig kulturhistorisk fortelling. Like fullt er de aller fleste enige om at det var et stort feilgrep, og at gavlen burde tilbakeføres og fylle sin opprinnelige historiske rolle.

Picasso-spørsmålet er også en svært viktig del av norsk moderne kunsthistorie. Kunstsamarbeidet med Erling er nok noe de fleste ikke ser dybden av, eller den gjensidige oppriktigheten i. Ideen om den integrerte kunsten betydde uendelig mye for dem alle. Poenget, og det interessante,

Nasjonalmuseet / Harvik, Andreas

7 Det arbeides med å bygge et nytt regjeringskvartal, hvor planen er å plassere et 'signalbygg' nærmest der du står i dag. Hva er dine tanker om de nye byggeplanene i regjeringskvartalet?

er jo nettopp integrasjonen mellom byggverk og kunst i seg selv, ikke at verkene kan løsrives. Uten byggverket ville ikke kunstverkene eksistert. Bygning og kunst er her ett, sammen var de tenkt og forenet i byggekunst.

Slik jeg kjenner ham, er jeg ganske sikker på at Pablo selv ville sett sine kunstverk revet sammen med meg. Om bygningsdelene likevel kommer til å bli løsrevet, vil det mest interessante være at de vil innta en ny kunstnerisk kontekst, og dermed innta en ny diskusjon. Kanskje vil enkelte tenke at de 'pynter opp', men de vil være en konstant og kraftig påminnelse om sammenhengen de med hensikt ble skilt ut fra. Til forskjell fra engelskmennenes kulturtokt i Aten, kan Picassoverkene aldri tilbakeføres.

Det er naturlig at regjeringskvartalet har behov for å utvikle seg, og det har ellers også skjedd gjennom bygninger som S-blokka, R-4, R-5 og R-6, dog kanskje med ulik historisk betydning. Man kan utvilsomt på ny utvide regjeringskvartalet i vesentlig grad – og på en viktig måte. Dette lar seg gjøre – uten å fortrenge viktige sider ved historiefortellingen. Man må selvsagt akseptere at det er ulike måter å se alle disse spørsmålene på, men en åpen prosess er ofte en god vei til å bearbeide alle spørsmål i viktige saker. I dette tilfelle tror jeg kanskje en åpnere, lydhør og bredt diskuterende prosess, på tvers av hele samfunnet, kunne gitt oss mer relevante svar. Svar som kanskje også representerte større verdier for landet enn kun nye velstrukturerte kvadratmetre i et samlet nytt regjeringskvartal.

Med fremsynte og helt banebrytende ideer vant Erling frem med sitt arkitektkonkurranseforslag, 29 år gammel, i 1939, basert på følelsen av å gripe noe sentralt i tiden. Vel og merke var ikke alle prosesser nødvendigvis helt åpne den gang heller, noe som likevel ikke gjør bevaringsdiskusjonen mindre relevant. Det er tankevekkende at selv ikke Norges største arkitektkontor anses kraftfulle nok til å alene ivareta oppgaven med utforming og gjennomføring av det nye regjeringskvartalet åtti år senere. Det bør være relevant å diskutere om landet er tjent med et dominerende teknokratisk perspektiv på våre viktigste byggeoppgaver. Selvsagt er det mange

Sett fra syd, fra Regjeringsparken. Digitalmuseum.no: © Teigens Fotoatelier/DEXTRA Photo

hensyn som må ivaretas, og alle inviterte prosjekteringsteam til regjeringskvartalet hadde solid kompetanse på mange felt. Allikevel er det slik at god prosjektstyring, optimale føringsveier, formgivningsevner og en mengde annen kunnskap ikke er en garantist for et betydningsfullt resultat. En åpen arkitektkonkurranse er et demokratisk verktøy for å belyse og bearbeide komplekse spørsmål knyttet til arkitektur. Om enkelte utkast hadde blitt vurdert som 'urealistiske', har de allikevel belyst noe, bidratt inn i en debatt, synliggjort nye tanker som i sum farger debatten, valget og det endelige resultatet. I tilfellet regjeringskvartalet, som hadde en begrenset arkitektkonkurranse, kjenner vi derfor ikke alle mulighetene, eller hvilke spørsmål som kunne vise seg svært verdifulle å diskutere bredt.

Når du nevner det omtalte 'signalbygget' som et tenkt å fylle min plass i anlegget, synes jeg det er litt vanskelig å få fatt i hva det er tenkt å uttrykke som byggverk. Hva symboliserer det, hvilke idealer representerer det, og hvilke verdier står det for gjennom sin arkitektur? Vi lever i en tid hvor alt skal være signalbygg, enten det er byens nye kontorbygg, hoteller eller sågar boligprosjekter. Signalbyggene har en tendens til å drukne i mengden av signaler som sendes på kryss og tvers av byrommene, med større og mindre innhold. Hva er det de ønsker å meddele gjennom sine signaler? Skal signalbygget i regjeringskvartalet signalisere å stå i tradisjon med et nytt tindesenter i Nasjonale turistveier, som rager opp mot de øverste tindene: Høyblokka? Eller skal det med sine treelementer, som jeg antar er begrensede med tanke på signalbyggets størrelse og egenskaper, gi uttrykk for et land som tar miljøutfordringene veldig alvorlig? Jeg vet ikke. Verdigrunnlaget for det nye anlegget har ikke vært gjenstand for en bred debatt. Hva skal den norske regjeringens lokaliteter representere og uttrykke inn i en ny æra? Faren er i alle tilfeller at det kan bli mer et spørsmål om pent og riktig, snarere enn viktig.

Her kan det også føyes til at det kanskje nettopp er selve prosessen, metoden og anskuelsen som er utrykket for 'viljen' i vår epoke. I så fall kan det hele bli stående som et historisk viktig dokument for ettertiden, dog antagelig noe urovekkende for enkelte. I alle tilfeller ville verdigrunnlaget vært interessant å debattere bredt på tvers av samfunnet både før og gjennom prosessen, tenker jeg.

8 Hvilke tanker har du rundt kritikken som har kommet om ditt forhold til bysituasjonen?

Jo, her er det mange innspill, og de påpeker både det ene og det andre. Vel, jeg står i en kompleks situasjon, det er alle skjønt enige om. Jeg er allikevel heldig ved å være omgitt av fantastiske byggverk på flere kanter. Først vil jeg nevne Trefoldighetskirken, som Erling var opptatt av i sine skisser. Denne kirken av von Hanno er for meg Oslos 'Sagrada Familia'. Med sitt katedralformat er den et enestående mesterverk, men allikevel merkverdig oversett. Dere burde alle bli bedre kjent med den.

Sett fra nord, fra Deichman: Digitalmuseum.no: © Teigens Fotoatelier/DEXTRA Photo

Margaretakyrkan er en annen bygning jeg har blitt svært betatt av i årenes løp. Hennes fremtoning, situasjon og beliggenhet, – et av vidunderligste stedene i byen. Som representant for den svenske folkekirken bidrar hun til mangfold og kulturfortelling, på samme måte som den katolske St. Olav domkirke like i nærheten. Med hele sitt bygningsmiljø har hun tatt med seg en bit av Stockholms Gamla stan til sentrum av Oslo, og jeg er utrolig heldig som har henne her.

Så har vi en av mine mest interessante og kunnskapsrike venner: Deichmanske hovedbibliotek. Det tok litt tid å bli fortrolig med ham, men også han er bygget med arkitektoniske egenskaper som utmerker seg med relevans på tvers av alle epoker. Med sin neoklassisistiske fremtoning forteller han om antikkens opphav til hele Europas litteratur og filosofi. Det jeg liker aller best er hans unike tydelighet som bibliotek – en klarhet som nærmest er på linje med Étienne-Louis Boullées forslag til Frankrikes nasjonalbibliotek (Bibliothèque du Roi) i 1785 (se side 70). Dette i tillegg til hans labyrintiske og hemmelighetsfulle små interne trappeløp som fører mellom boksamlingene og bringer assosiasjoner til de lukkede klosterbibliotekene i middelalderen. Det hele er rett og slett fantastisk, men nå er han forlatt, uten bøker, og uten en egnet oppgave å ivareta. Dette er spesielt fascinerende i en digital tidsalder hvor bibliotekenes historiske kontekst kanskje kunne være spesielt verdifull.

Sett i lys av den viktige fellesoppgaven han har fylt og samlingen av alle de ulike kristne kirkene rundt, skulle jeg gjerne sett at han ble et verdig livssynsnøytralt seremonibygg i Oslo. Med sitt monumentale sentralrom, sin aura av all verdens kunnskap og med sine kontorarealer ligger han til rette for å tas godt vare på gjennom å tjene flere livssyn med offentlig verdighet.

I denne sammenhengen er jeg også delvis innblandet i enda en diskusjon. Vi har vært ivrige etter å erstatte viktige institusjoner i Oslo de senere årene, uten å tenke like mye over hva de gamle institusjonsbygningene representerer i en stor, fattbar ide-historisk formidling. Ei heller har vi i stor grad funnet egnede og verdige oppgaver å fylle disse betydningsfulle byggverkene med. I så måte er det fantastisk å se hvordan Nasjonalbiblioteket representerer en gryende ny tenkemåte. Med forståelse forvalter Nasjonalbiblioteket nå sin bygning med en progressiv holdning, som ikke bare ivaretar historien på en utendensiøs måte, men bruker den som sitt mest verdifulle springbrett for ny kunnskapsformidling og samtidsdebatt. Dette er både bærekraftig gjenbruk av bygningsmasse, og arkitektonisk historieforvaltning. Det synliggjør at det ikke er nye omgivelser som i seg selv skaper nye tanker, men at det er hodene som tenker inne i bygningene som skaper aktualitet. Kanskje er det først i lys av fortiden at våre tanker i det hele tatt kan fastslås som nye.

Det jeg kanskje selv har mest vondt av er rommet mellom meg og hr. Deichman:

Digitalmuseum.no: © Teigens Fotoatelier/DEXTRA Photo

Garborgs plass. Dette har aldri fungert, men så skal det også legges til at ingen heller har gjort noe godt forsøk på å få det til. Her mener jeg at det med sikkerhet ville være mulig å skape et velfungerende byrom på flere måter. Min lave høyde legger faktisk til rette for ganske gode solforhold på plassen. Ved å lukke åpningen til Ring 1, vil ro og stillhet fylle plassrommet. Det er utvilsomt en feiloppfatning at det er umulig å lage en god relasjon mellom meg og det gamle biblioteket. Det handler om å legge til rette, være villig til og ha kunnskap til å se gode løsninger. Det vil også være mulig å åpne til Ring 1 ved å fjerne lokket plassen ligger på. Uansett har ingen beslutningstagere valgt å se dypt og åpent inn i de ulike mulighetene. Et fastlåst syn på eksplosjonsfare, på Ring 1, har satt seg som et absolutt og uløselig argument i saken. Dette i en tid hvor vi bygger eksepsjonelt kompliserte installasjoner i Nordsjøen, eller veianlegg som skal motstå tankbileksplosjoner. Strømninger i tiden sammenfaller også med at sentrumstrafikken i hovedstaden skal reduseres kraftig, samt at sentrumsbrannstasjonen trolig blir avviklet. Alt taler for at eksplosjonsargumentet, med vilje, kunne vært diskutert med mål om å finne gode løsninger – om det så var å stenge det ene av Ring-tunnelens indre løp under meg.

Om jeg anses vellykket i bysituasjonen eller ikke, så liker jeg meg her, jeg trives som del av byens ulike sedimenter, lagt oppå hverandre år for år. Nærmest som Romas ulike historiske lag kommer til syne gjennom palasser bygget over, på og i hverandre, er min situasjon også en rik fortelling midt i Oslo. Men en polert bysituasjon er jeg ikke en del av, de har vi ellers flere av i Oslo, og ikke alltid like vellykkede allikevel.

9 Jeg må si du ser bra ut der du står – tilsynelatende uten riss eller sprekker i betongen. Hvordan holder du deg så godt?

Takk for det! Ja, tilstanden er veldig bra den. Erlings kunnskap om betong var banebrytende. Hans eksperimentering med 'konglobetong' og bruk av elvegrus i sandblåst naturbetong, resulterte i fantastiske bidrag til norsk betonghistorie, arkitekturhistorie og kunst. Det ga seg utslag i nært samarbeid med flere norske kunstnere, for eksempel er samarbeidet med Odd Tandberg så eksepsjonelt at det er vanskelig å forstå rekkevidden av. Med hjelp av dyktige ingeniører og entreprenører ble jeg bygget tilnærmet perfekt, og med en betongteknisk utførelse man sjelden har sett maken til før eller siden her til lands. Dette med unntak av noen få andre bygg Erling laget.

Nasjonalmuseet / Harvik, Andreas

10 Noen påpeker at du ikke er et miljøvennlig bygg og dermed ikke uttrykker de miljøløsningene verden trenger. Hvordan ser du dette?

Omtrent samtidig med byggingen av meg holdt Erling på med det nye rådhuset i Bergen, som også er gjenstand for en alvorlig diskusjon i disse dager. Rådhuset har gjennom mange år fått utfordringer med rustende armering som resulterer i betongen skaller av på fasadene. Dette har ikke vært tilfelle med meg, derfor står jeg like godt i dag som den dagen jeg var ferdigstilt.

Forskalingsarbeidene var enestående. Se for eksempel på utførelsen av mine endegavler med referanse til liggende bordkledning i norsk byggeskikk. Hver enkelt bygningsarbeider sto for en bemerkelsesverdig prestasjon, og la uvanlig mye omsorg i hver minste del av meg. Målet var at jeg, som både Stortinget, og Finansdepartementet, skulle uttrykke det alle ypperste og viktigste Staten kunne bygge i sin tid, innenfor det landet evnet å ta seg råd til. Dette har vist seg kvalitetsmessig, og jeg kan fint stå i minst hundre nye år.

Jeg ble selvsagt ikke bygget med det miljøperspektivet vi kjenner i dag. Samtidig representerte jeg et delvis glemt og eldre bærekraftperspektiv hvor målet var å bygge varige verdier. Som landet var bygget opp over generasjoner: stein på stein, ble jeg og Høyblokka lagt til det eksisterende, for å representere et nytt og nødvendig tilskudd fra en ny generasjon, med langt lengre horisont enn 2020.

Vi står her fortsatt, og med høyst anvendelige arealer som kan romme nye hoder med helt nye tanker, både i dag og i morgen. Det sies at vi skal redusere forbruk og gjenbruke ressurser fremover. Samtidig legitimeres rivning og nybygging, også under flagget av mer energieffektive og 'grønne' løsninger. Riktignok var jeg oljefyrt og har uisolerte betongvegger, men i dag kan hele regjeringskvartalet enkelt dekke over 90% av sitt oppvarmingsbehov med CO_2-nøytral bergvarme og utrustes med knapt strømkrevende LED-belysning. Det blir da lite relevant om jeg tilfredsstiller energikravene til nye byggverk. Så vel som nye signalbyggs steile takflater, kunne mitt flate tak sågar enkelt dekkes med et organisk vannfordrøyende vekstdekke, og derved bidra positivt til byens overvannshåndtering og kanskje også biologiske mangfold. Dette i tillegg til å skape en triveligere flate å se på fra høyhusene rundt.

Som et redskap for å garantere en tilsynelatende grønn utvikling legges fortjenestebasert BREEAM-sertifisering til grunn i byggebransjen. Som med alle typer regnskap får man ut de verdiene man ønsker å fremme, få til og vektlegge. All betongen jeg er bygget av står her allerede, solid og helt ferdig med sitt potensial. Ved rivning skal betongen destrueres, kanskje til bruk i en veifylling. All armering skal skilles ut ved en omfattende og energikrevende prosess og i beste fall benyttes omsmeltet til ny armering. Jeg spør meg selv: hvor ligger bærekrafttankegangen i beslutningen om å rive meg ?

Digitalmuseum.no – Atelier Rude

11 Har du noen ord du vil legge til her i den siste samtalen vår nå?

Alt i alt er det hele en forunderlig og tankevekkende fortelling. Det er paradoksalt at idealene jeg skulle forvalte og representere ledet frem til grunnlaget for vår egen samtid. Gjennom det er tankegangen som ligger til grunn for nå å rive meg ned, blitt til av et land og en ny forvaltning jeg selv var med å huse og bygge opp.

Det er like interessant for videreutviklingen av den norske historien at jeg blir revet som at jeg blir stående. Slik vårt samfunn er innrettet får vi den utviklingen vi fortjener og selv ber om.

Så takk til Erling og hans gjeng, og Magnus Poulsson som brakte oss frem.
Takk til Ove Bang og Le Corbusiers fremtidstrang.
Takk til Jens Evensen og Arve Johnsen, og det som ble mitt lykkeland.
Takk til barnehagens tanter og sykehjemmets onkler.
Takk for Pablos skisser.
Takk til Carl & Co, som preget mine kanter med sin tro.
Takk for kritikken, landets motstand og all trafikken.
Takk til Birger, Torstein, Rolf og Knut som la sin sjel i å få meg til å se slik ut.
Takk til armeringen som holder meg sammen.
Takk til elvegrus som gav meg alle norske bekkers sus.
Takk til plassens trær og blomster som brakte liv hvor jeg sto grå.
Takk til byens fulle fanter som fant ly på alle mine kanter.
Takk til kverulanter og nasjonens briljante debattanter.
Takk til antikvarer og nasjonens gamle hus.
Takk til statens dilettanter, og arkitekturens filletanter.
Takk til striper og til menneskenes lenker, samt til alle landets sjømannsenker.
Takk til venstresiden idealister og høyresidens ekte konservatister.
Takk til bokstaven Y og den evige fortellingen om lille My.
Takk til jenter og til gutter i sin kamp mot sorte gestapister og fatale terrorister.
Takk til landets optimister snarere enn tause opportunister.

–

Mitt håp er at dere husker det jeg står for.

–

O Magnum Mysterium:
Espen Surnevik

Referanser

Pavillon Suisse, LeCorbusier, 1931

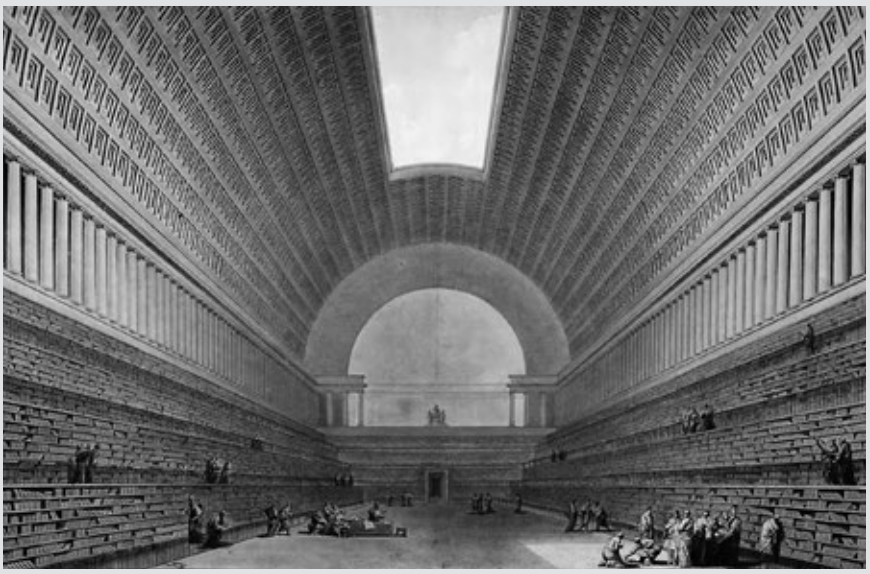

Étienne-Louis Boullées forslag til Frankrikes nasjonalbibliotek (Bibliothèque du Roi) i 1785

Y-BLOKKA

Adresse:	Akersgata 44, 0180 Oslo
Arkitekt:	Erling Viksjø (1910–1971)
Kunst:	betongrelieffer av Pablo Picasso i samarbeid med Carl Nesjar. 'Fiskerne' på fasaden mot Akersgata, 'Måken' i vestibylen
Ferdigstilt:	1969 (Viksjø vant arkitektkonkurransen i 1939. Høyblokka sto ferdig i 1958)
Areal:	syv etasjer, totalt 21 905 m^2
Naturbetong:	Erling Viksjø tok patent på naturbetong i 1955, sammen med ing. Sverre Jystad. Betongen hadde tilslag av elvegrus, som ble frilagt ved sandblåsing etter noe herding. Materialet ble benyttet i alle synlige overflater i y-blokka. Kunstverkene i fasade og vestibyle ble sandblåst inn i overflaten.
Foreslått fredet:	juni 2011 – som del av Statsbyggs landsverneplan. Riksantikvaren rakk ikke å fatte vedtak før bomben gikk av 22. juli.

Nasjonalkongressen i Brasil.
arkitekt Oscar Niemeyer.
Foto: Marcelo Jorge Vieira/wikipedia

Gravberget kirke. 1955 i Våler kommune.
Innlandet fylke.
arkitekt Magnus Poulsson
Foto: Olaerie. wikipedia

Fremtidsvisjon: A-blokka og Høyblokka sett
fra vest. fra Akersgata
Illustrasjon: Statsbygg/Team Urbis